

För fattig för utveckling?

Mobiltelefoner och cyklar är numera vanliga inslag på den moçambikiska landsbygden. Ändå lever majoriteten i fortsatt absolut fattigdom och bönder odlar idag på precis samma vis som bönderna för tre generationer sen tillbaka.

”DET FINNS FLER CYKLAR, men finns det utveckling?” frågar sig Joseph Hanlon och Teresa Smart i boken med samma titel. Författarna argumenterar att de flesta moçambikier inte märker av några ekonomiska framsteg trots att internationella givare gett Moçambique nästan 90 miljarder kronor sedan krigsslutet 1992.

Boktiteln anspelar på att biståndsgivare ser ökningen av cyklar på landsbygden som att utvecklingen går framåt vilket betyder att biståndet fungerar. Det finns andra indikatorer men just cykeln har blivit en bild för ekonomiskt framsteg i Moçambique.

Också Joseph Hanlon ser tecknen på ekonomisk utveckling men han anser att det går alldeles för långsamt samt i en för liten skala.

– De flesta moçambikier är alldeles för fattiga för att vara med i en utvecklingsprocess. För att kunna ta risken och satsa på något, till exempel en investering eller att utöka jordbruket, krävs ett litet överskott. Idag finns det inga som helst marginaler. En missväxt betyder svält och i många fall död, beklagar Hanlon på en knastring telefonlinje till London.

HANLON EFTERLYSER EN EKONOMISK politik i John Maynard Keynes anda som innebär att staten för en aktiv finanspolitik för att stimulera köpkraften hos folket. Det är också statens uppgift att skapa arbetstillfällen på landsbygden så att folk får inkomster för att konsumera. Först då börjar ekonomin snurra, menar Hanlon.

– Precis som i USA under depressionen på trettioalet krävs det en aktiv regering för att få igång ekonomin. Fast en sådan politik är tvärtemot vad Världsbanken och IMF anser som riktig. Möjligen kan den nuvarande finanskrisen öppna upp för andra lösningar än de nyliberala alternativen, spår Hanlon.

Att finanskrisen kan ge utrymme för förändring i Moçambique anser även ekonomen Carlos Nuno Castel-Branco. Enligt honom har landets regering sedan länge använt sig av taktiken att inte ha någon strategi för utveckling, utan har hela tiden böjt sig för utländska biståndsgivare. Till viss del eftersom det är tacksamt att kunna skylla på givarsamhället när något går snett. Men framför allt eftersom regeringspartiet vill vara ett parti för hela folket, vilket är helt orimligt menar Castel-Branco.

Konsekvensen blir att regeringen ständigt undviker att ta

ställning i ekonomisk-politiska frågor som kan skapa konflikt mellan olika intressegrupper. Han tror att den globala finanskrisen minskar de utländska investeringarna samt sänker biståndsbudgeten hos givare och att detta bör tvinga regeringen till handling för att täppa till hålen i statsbudgeten.

EN ANNAN NEGATIV KONSEKVENNS av allt bistånd som Moçambique får är att staten inte behöver höja skatterna för att få tillräckligt med intäkter. I Moçambiques fall handlar det inte så mycket om den personliga inkomstskatten (endast 20 procent är

formellt anställda) som om företagsbeskattning. Stora multinationella företag verkar i landet så gott som gratis. Mineralutvinning brukar vanligtvis beskattas hårdare än andra sektorer eftersom det är en nations givna naturresurser som bryts, men inte i Moçambique.

– Visst, låga skatter är det enda Moçambique kan locka med eftersom infrastrukturen är underutvecklad. Men ändå, det är inte fel att hävda att svenska arbetare betalar skatt till multinationel-

la företag. Var det tanken med biståndet? frågar sig Castel-Branco.

Hälften av Moçambiques statsbudget är biståndsmedel från andra länder samt multilaterala givare som IMF och Världsbanken. Givarsamhället har därför stor makt att formulera politiken i landet och traditionellt sett förespråkar givarna en tro på marknadskrafter och privatiseringar av offentliga tjänster. Till viss del har det varit framgångsrikt eftersom den ekonomiska tillväxten varit rekordhög de senaste åren, men något välstånd har ännu inte sipprat ner till fattigt folk utanför städerna.

JOSEPH HANLON ÄR FULLT på det klara med hur landsbygdsutveckling ska ske i Moçambique.

– Den privata sektorn kommer aldrig att investera för att utveckla jordbruket. Precis som i alla andra länder måste det vara staten som leder en sådan offensiv, fastslår han.

För några år sedan blev detta extra tydlig i Manica där inflyttade zimbabwiska bönder startade storskaliga jordbruk efter att oroligheter tagit fart i hemlandet. Det som började som en framgångssaga fick ett abrupt slut när en efter en av farmarna

Idag är det internationella biståndet sysselsatt med att lindra resultaten av fattigdom men ägnar sig inte åt att bekämpa orsakerna.

Foto: Douglas Mansur, MST

konkursade på grund av att den moçambikiska staten inte stöttade verksamheten. Det fanns ingen möjlighet att få fördelaktiga jordbrukslån, infrastrukturen var dåligt utvecklad och det saknades marknader för jordbruksvarorna.

MEN DET KRÄVS MER än så för att höja produktiviteten på landsbygden, anser Hanlon. Han är förespråkare för den så kallade gröna revolutionen som förknippas med jordbrukets mekanisering och kemikalieanvändning.

– Vi vet att en grön revolution fungerar. De asiatiska länderna ökade jordbruksproduktionen kraftig under sjuttioalet och i samtliga fall var det staten som spelade en aktiv roll. Visst, det uppstod även problem men förhoppningsvis kan man undvika dem idag. I Moçambiques fall finns det inga alternativ. Ett bättre presterande jordbruk samt andra arbetstillfällen på landsbygden är nyckeln till landets utveckling, anser Hanlon.

Ekonomerna Castel-Branco anser att journalisten Joseph Hanlon förenklar grovt på flera punkter. En grön revolution är inte aktuell i Moçambique, menar Castel-Branco, eftersom det handlar om så mycket mer omfattande investeringar i infrastruktur än bara ett paket med teknik och kemikalier. Det är heller inte frågan om att anamma en keynesiansk politik eftersom ökad köpkraft och efterfråga inte är svaret på Moçambiques problem. Viktigare är, anser Castel-Branco, att koppla ihop alla insatser med landets produktion.

– Det är egentligen ingen idé att satsa enorma summor på hälsa och utbildning om det inte är sammankopplat med produktion. Ur nationalekonomisk synpunkt bör människor vara friska och utbildade för att kunna producera varor och tjänster. Idag är det internationella biståndet sysselsatt med att lindra resultaten av fattigdom men ägnar sig inte åt att bekämpa orsakerna. Den fundamentala frågan är hur man kopplar ihop bistånd med produktion, poängterar Castel-Branco.

DE SENASTE 20 ÅRENS INTERNATIONELLA bistånd har satsat mindre och mindre på den produktiva sektorn. Istället ligger allt fokus på de sociala sektorerna, något som stärktes ytterligare med antagandet av de så kallade millenniemålen där utbildning och hälsa går före allt annat. Enligt Hanlon görs inte ens det ordentligt eftersom kvantitet bedöms som viktigare än kvalitet

– Idag ser vi resultatet. Ungdomar går ut skolan men det finns inga arbeten. Ofta lämnar de skolan utan att kunna läsa eller skriva tillräckligt bra eftersom Världsbanken inte tillåter regeringen att satsa på välutbildade lärare.

– Däremot går det bra att betala för fler skolbyggen. Fler nya skolor tillsammans med ökat antal elever som går ut skolan, oavsett om de kan något eller ej, ser bra ut i statistiken, avslutar Hanlon.

JOHAN SÄVSTRÖM